

Elisee Reclus, (15/3/1830-4/7/1905)

Ο Ελιζέ Ρεκλύ (1830-1905), ήταν γνωστός αναρχικός, γεωγράφος, μελετητής, παιδαγωγός και πολυγραφότατος συγγραφέας. Υπήρξε μέλος της Πρώτης Διεθνούς, καθώς και της ομοσπονδίας της Γιούρα της Ελβετίας, μετά τον αποκλεισμό του Μπακούνιν από την Α΄ Διεθνή. Μαζί με τους Κροπότκιν και Γκρέιβ συμμετείχε στην εφημερίδα *La Revolte* (Η Εξέγερση). Καταδικάστηκε από την γαλλική κυβέρνηση σε εξορία μετά τα γεγονότα της Παρισινής Κομμούνας. Έπειτα από διεθνή κινητοποίηση διανοομένων όπως του Δαρβίνου, του συγγραφέα Ουέλς και άλλων, η ποινή του τροποποιήθηκε το 1872 και απελάθηκε από τη Γαλλία.

Ο Ελιζέ Ρεκλύ γεννήθηκε στις 15 Μαρτίου του 1830 στο Σαν Φοϋ λα Γκράντ της νοτιοδυτικής Γαλλίας. Ήταν ο τέταρτος γιός από τα δεκατέσσερα παιδιά της οικογένειάς του. Ο πατέρας του ήταν προτεστάντης πάστορας. Η επαφή του με τις προντονικές και σοσιαλιστικές ιδέες, όπως και το έντονο ενδιαφέρον για τις επιστήμες τον οδήγησαν σχετικά γρήγορα στο δρόμο της επιστήμης. Ο Ρεκλύ ήταν βαθύς γνώστης της χριστιανικής θεολογίας και η έντονη κριτική του προς το χριστιανισμό και γενικότερα τη θρησκεία δεν ήταν αποτέλεσμα επιφανειακής και πρόσκαιρης αντίδρασης, αλλά, αντίθετα, προϊόν σοβαρής κριτικής και προβληματισμού.

Από μικρός ήρθε σε επαφή με τη φύση, την οποία λάτρευε και εξερευνούσε όλα τα χρόνια της ζωής του. Η οικειότητά του με τη φύση και η αγάπη του για τις επιστημονικές μελέτες τον έφερε σε επαφή με τη νεοεμφανιζόμενη τότε γεωγραφική επιστήμη. Για πολλά χρόνια δούλεψε ως δάσκαλος και ως συγγραφέας τουριστικών οδηγιών γεωγραφικού περιεχομένου. Με αφορμή αυτά, ταξίδεψε σε πολλά μέρη του κόσμου (Λατ. Αμερική, Η.Π.Α, Αφρική, Ασία, Ευρώπη κ.α.) τα οποία και μελέτησε. Τα αποτελέσματα των επιστημονικών του μελετών και η σταδιακή έκδοση των ογκωδών έργων του τού πρόσφερε κύρος στους επιστημονικούς κύκλους της Ευρώπης και μεγάλη αναγνώριση από το αναγνωστικό κοινό. Μεταξύ των σπουδαιότερων έργων του ήταν η δεκαεννέα τόμων εγκυκλοπαίδεια *La Nouvelle Geographie Universelle* (Νέα Παγκόσμια Γεωγραφία), σε μια περίοδο περίπου είκοσι ετών (1875-1894), καθώς και το εξάτομο έργο του «ο Άνθρωπος και η Γη», το οποίο ολοκλήρωσε λίγο πριν πεθάνει το 1905. Ιδιαίτερη για την εποχή του ήταν η προσέγγιση και η σύλληψη της γεωγραφίας του: χαρακτηρίστηκε από τους τότε ειδήμονες ως υπερβολικά νεωτερικιστική και κοινωνιολογική, υπερβολικά ιστορική. Ήταν απαλλαγμένη παρ' όλ' αυτά από το νατουραλισμό, εν τέλει υπερβολικά στρατευμένη. Δεν πρέπει να ξεχνούμε, επίσης, τις παιδαγωγικές επιλογές του στη διδασκαλία της γεωγραφίας.

Ο Ρεκλύ θίγει συστηματικά το ζήτημα της εξουσίας, κυρίως δια μέσου της θρησκείας, και δεν είναι αφελής ή μακάριος απέναντι στις ορέξεις των διαχειριστών της. Στο επιστημολογικό επίπεδο, επιχειρεί να αρθρώσει τις πολιτικές και οικονομικές λογικές όχι μόνο στις αντιπαλότητες μεταξύ των χωρών, αλλά επίσης στην οργάνωση των χωρών. Η προσέγγισή του στηρίζεται σε μια δυναμική διαλεκτική του χώρου και του χρόνου, καθώς και στη λειτουργία τριών νόμων: της πάλης των τάξεων, της αναζήτησης της ισορροπίας και της κυρίαρχης απόφασης του ατόμου. Ο Ελιζέ Ρεκλύ μπορεί να θεωρηθεί ως ένας από τους δημιουργούς της «κοινωνικής γεωγραφίας».

Επίσης, έχει ασχοληθεί και με το αστικό φαινόμενο. Η πόλη αντιπροσωπεύει εξ ορισμού το πιο τεχνητό στοιχείο της ανθρωπότητας, το πιο κατασκευασμένο, το λιγότερο «φυσικό». Επομένως, η νατουραλιστική, βιολογιστική και αγροτιστική προσέγγιση της γεωγραφίας της εποχής εκείνης, απωθεί όποιον θα ήθελε να ασχοληθεί από κοντά με το φαινόμενο της πόλης. Είναι, μάλιστα, χαρακτηριστικός ο πρώτος υπότιτλος του κεφαλαίου του έργου του, «Ο Άνθρωπος και η Γη», που αφιερώνεται στο θέμα συνοψίζοντας επαρκώς τη σκέψη του: «Φρίκη και μεγαλείο των πόλεων». Υπενθυμίζει εξ' άλλου ότι πάντοτε κάποια καλά πνεύματα θρηνούσαν για την ύπαρξη των μεγάλων πόλεων, όπως «ο Ρουσώ που, θρηνώντας για τον εξευτελισμό τόσων χωρικών που θα χαθούν στις μεγάλες πόλεις, τις αποκαλεί την άβυσσο του ανθρώπινου είδους».

Ο Ρεκλύ αναφέρεται, επίσης, στην έλξη των ανθρώπων προς την αστική ζωή, η οποία είναι συνώνυμη ή σύμβολο του μοντερνισμού, των φώτων, της πολυκοσμίας αλλά και της ανωνυμίας. Απεικονίζει εξάλλου τέλεια τα μεταναστευτικά φαινόμενα που θα εμφανιστούν κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα σε ακόμη μεγαλύτερη κλίμακα απ' ό,τι στην εποχή του: αν μόνο αρνητικοί παράγοντες έδιωχναν τους ανθρώπους από ένα μέρος και τους έσπρωχναν σε ένα άλλο, αυτά τα φαινόμενα δεν θα μπορούσαν πραγματικά να διαρκέσουν. Πρέπει να υπάρχουν και ελκυστικοί παράγοντες.

«Από τη Δημοκρατία δεν μπορεί να προέλθει η Αναρχία... Όμως, δεν υπάρχουν επίσης μεταξύ των ανθρώπων σοσιαλιστές, οι οποίοι караδοκούν την εξουσία; “Σίγουρα, και ακριβώς αυτούς φοβόμαστε περισσότερο. Με διατάγματα θα κάνουν ευτυχισμένο το λαό, με την αστυνομία θα απαιτήσουν να διατηρηθούν στην εξουσία! Εξουσία δεν είναι τίποτε άλλο από χρήση βίας: η πρώτη φροντίδα συνεπώς θα είναι να έχει στην κατοχή της τη βία, και μάλιστα να δυναμώσει όλους τους θεσμούς, οι οποίοι θα μπορούν να διευκολύνουν γι' αυτούς την κυβέρνηση της κοινωνίας. Ίσως μάλιστα να τολμήσουν να την ανανεώσουν μέσω της επιστήμης, για να τους δώσει καινούργια ενέργεια...”» (Μαξ Νεττλώ, Ελιζέ Ρεκλύ Ένας αναρχικός και λόγιος, εκδ. Τροπή, σελ. 277).

Μετάφραση – απόδοση Λ. Π